

Радован Самарџић, МЕХМЕД СОКОЛОВИЋ

Народна књига, Београд 1982, стр. 572

Ријетки су историчари чије књиге доживљавају више издања. Монографија Радована Самарџића о Мехмеду Соколовићу — први пут објављена 1971. године у издању „Српске књижевне задруге“ а онда поново 1975. код истог издавача, да би доживјела и своје треће издање — плијени својим садржајним и естетским вриједностима. Писац ни овог пута није битније дирао у стил и језик своје књиге, осим незнатних интервенција којима је тежио да дотјера текст.

Мехмед-паша Соколовић је рођен око 1505. године у селу Соколовићима, код касаве Рудо у Босни. Крштен као Бајо, одведен је у Једрене, гдје је преобраћен у муслимана и јаничара. Прва глава и описује његов успон (7—119) од босанског сељачета до доласка на положај великог везира. Миљеник султана Сулејмана Величанственог, брзо се пео на дворским љествицама, а сазнавши за своје поријекло превео је оца Димитрија и низ својих рођака из православља у ислам. Као румелијски беглербег, продирао је у Угарску и Ердељ, а касније је упућиван и у поход против Персије. Слављен као „стуб царства“ Мехмед-паша Соколовић се заузео за Србе, из којих је потицао, да 1557. посебним ферманом, обнове рад Пећке патријаршије. Почев од Макарија Соколовића, неколико пећких патријарха биће из те разгранате породице. Сви су они били у неком сродству са својим великим штићеником, поузданим поборником ислама, који је знао да окупи и своје православне рођаке. Касно се оженивши, кад је већ одавно превалио педесету годину, постао је царски зет. Султанија Есма (Исмахин) имала је свега шеснаест година кад се удала.

Друго поглавље (123—248) обухвата вријеме од постављења

Мехмед-паше Соколовића за великог везира 28. јуна 1565. до иза смрти султана Сулејмана II и доласка на власт султана Селима II. Ломећи отпор аутријских пограничних снага, војска Мехмед-паше Соколовића намјерила се на тврђаву Сигет, коју је бранио Никола Зрински. Скупо плативши освајање Сигета, Мехмед-паша је доживио да му султан умре на рукама непосредно пред пад тврђаве, али је притајио његову смрт од војника који су се спремали за посљедње јурише. Велики везир је знао да не говори ни султану Селиму II о побуни незадовољних јаничара, да примири бунт, а да вође тајно смакне.

У трећој глави (251—364) аутор нас упознаје са приликама у вријеме првих година владавине Селима II, мање омиљеног и поштованог од његовог оца, кад се Мехмед-паша окренуо Истоку и приступио 1569. плановима о изградњи канала Дон—Волга. Циљ је био да се заузме Астрахан и успостави водена пловна артерија из Црног мора у Каспијско језеро. Тешко је психички поднио пораз код Лепанта 1571. године. Између ратова је знао да гради мостове, од којих је посебно познат онај код Вишеграда на Дрини.

У посљедњем поглављу (367—532) описују се посљедње године владавине Селима II, склоног пићу, чијем самртном часу присуствује и Мехмед-паша. Нови султан Мурат III је брзо показао да не трпи одвећ моћног Соколовића поред себе. Није помогла ни његова слијета оданост. Од 1574. године полако залази његова звијезда. Све усамљенији и повученији, враћао се пјесништву, почео и сам да понешто записује. Убијен је од неког дервиша 1579.

Аутор је приложио и изворе које је користио за ову књигу (533—537), затим рјечник (539—551) и Регистар личних имена (553—566).

Монографија о Мехмеду Соколовићу, поред историјске, има и своју књижевну вриједност. За сваку похвалу су стил и језик, ослобођен сувог казивања. Књига

је украшена с 49 илустрација. Издавачева библиотека „Човек у времену“ добила је њоме још једно изузетно дјело.

Мр Милорад П. Радусиновић

НАУЧНИ СКУП ЈУГОСЛОВЕНСКИХ И ИТАЛИЈАНСКИХ ИСТОРИЧАРА О I СВЈЕТСКОМ РАТУ

У Центру за научне скупове у Херцег-Новом од 22. до 25. априла 1981. године одржано је девето засједање Југословенско-италијанске комисије за историју. Тема засједања била је *Југословенско-италијански односи у првом свјетском рату*. Скуп је организовала Комисија Савеза друштава историчара Југославије за сарадњу са историчарима Италије, а домаћин је било Друштво историчара Црне Горе.

Сарадња југословенских и италијанских историчара има већ дугу традицију, а обавља се преко заједничке југословенско-италијанске комисије. Скупови које ова комисија организује имају карактер научних конференција, односно „малих конгреса“ како су их италијански историчари назвали, које на дневни ред стављају крупније научне проблеме. Они окупљају по десетак експерата са сваке стране, што омогућава да овакве конференције задрже високи научни ниво и у многоме доприносе објективнијем сагледавању крупних историјских проблема. Осим тога, резултати оваквих скупова имали су утицаја, а требало би да имају и више, на интерпретације историјских процеса у убјеницима историје, нарочито оних који су се збивали у оквиру односа народа Југославије и Италије.

Рад Југословенско-италијанске комисије историчара и њених научних скупова био је увијек у функцији продубљивања пријатељских односа између наше двије државе. Због тога су ови скупови изазивали пажњу не само научне него и шире културне и политичке јавности, тако да су им

осим научних радника редовно присуствовали и истакнути политички и државни функционери, културни и јавни радници. Такав рад наишао је и на друштвено признање. Тако су се међу првим добитницима високог италијанског одликовања „Ossimo d'oro“ („Златни Осим“) нашли и предсједници италијанског и југословенског дијела Комисије историчара професори Франко Валсеки (Franco Valsecchi) и Раде Петровић, што на одређени начин представља признање и Комисији у цјелини.

До сада су научни скупови југословенских и италијанских историчара наизмјенично одржавали у Италији (Милано, Таорина, Фиренца и Ређо Калабрија) и Југославији (Београд, Дубровник, Сарајево и Љубљана). Скупови у нашој земљи одржавани су наизмјенично по републикама. Тако је домаћин Деветог засједања била Црна Гора. Конференцију је у име Републике-домаћина поздравио члан Извршног вијећа Скупштине СР Црне Горе др Божица Ивановић, републички секретар за образовање, културу и науку.

Девето засједање Југословенско-италијанске комисије за историју имало је на програму три теме.

Прва тема била је посвећена изворима и литератури о југословенско-италијанским односима у првом свјетском рату. О овој теми су поднесена два реферата. О југословенским изворима и литератури о југословенско-италијанским односима реферат је поднио проф. др Раде Петровић, а о италијанској историографији о јужним Словенима у периоду 1914—